

Анотації

Татарова В. А. *Отражение общественно-политических событий 1989–1991 годов в Украине на страницах газет «Вечерняя Одесса», «Знамя коммунизма», «Черноморська комуна».*

В статье рассмотрена позиция некоторых одесских газет в период с 1989 по 1991 гг., их реакция на распад Советского Союза и провозглашение независимости Украины.

Tatarova V. A. *The enlightening of social processes and political events of 1989–1991 in Ukraine in the columns of the newspapers «Evening Odessa», «Banner of Communism», «Chornomorska Commune».*

In this article the position of some Odessa newspapers in 1989–1991 and their reaction to the collapse of the Soviet Union and reaching of the independence of Ukraine are shown.

А. І. Федорова

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ СТАРООБРЯДНИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В РУМУНІЇ (1925–1947 рр.)

Ключові слова: *старообрядницька церква, Румунія, Статут, Іннокентій (Усов), Ф. Ю. Мельников.*

Ключевые слова: *старообрядческая церковь, Румыния, Устав, Иннокентий (Усов), Ф. Е. Мельников.*

Key words: *Old Believers' Church, Romania, the Statute, Innocentiy (Usov) F. E. Melnikov.*

По завершенні Першої світової війни у 1918 р. території Бессарабії та Буковини були приєднані до Румунського королівства. Уряд проводить стосовно новоприєданого населення цілеспрямовану політику румунізації, яка з часом лише набирає обертів. Діловодство переводилося виключно на румунську, до відома населення доводилося, що листи, заяви тощо, надані на будь-якій іншій мові, не будуть розглядатися; приписувалося відмічати усі румунські національні свята, під час релігійної служби згадувати членів румунської королівської родини. Звісно, такі заходи викликали масове обурення, протести.

В 1923 р. була прийнята Конституція Румунії, в статті 22 якої проголошувалася свобода віросповідань, але поряд з цим підкреслювалося панівне становище Румунської православної церкви [1].

1 жовтня 1924 р. в Румунській Православній Церкві був введений в богослужіння новий стиль (новоюліанський календар), який передбачав переміщення усіх нерухомих свят року на 13 днів, тобто він фактично збігав з григоріанським календарем. Календарне питання стало ще одним «камнем спотикання». Противники румунізації виступили і проти переходу на новий стиль, оскільки розцінювали його як відмову від певної частини самобутньої місцевої культури.

4 лютого 1925 р. Румунська Православна Церква була проголошена Патріархатом (як твердять сучасні дослідники, в обмін на прийняття новоюліанського (григоріанського) календаря [2, с. 174]).

За таких історичних обставин положення старообрядницької церкви в Румунії стало дещо незрозумілим. Справа ускладнювалася і тим, що старообрядці Бессарабії та Буковини, які в 1918 р. були приєднані до Румунії, до цього знаходилися у складі різних країн і, відповідно, користувалися різними правами. Так, старообрядці Бессарабії, територія якої входила до складу Російської імперії, відповідно підпорядковувалися російському законодавству, яке, як відомо, проводило політику, несприятливу старообрядцям. Однак слід зазначити, що старообрядці Бессарабії користувалися певними пільгами та привілеями, яких не мали старообрядці основної частини Російської імперії. Старообрядці ж Буковини користувалися особливим Статутом, що був складений іноком Павлом Білокриницьким та був затверджений австрійським урядом.

У представленій статті надається аналіз клопотань старообрядців щодо затвердження їх церкви на державному рівні в Королівстві Румунія.

Вказана тема не була об'єктом спеціального дослідження, але деякі аспекти обраної для дослідження проблеми розглядалися раніше. Так, про прийняття Статуту старообрядницької церкви пише відомий апологет старообрядництва і безпосередній учасник тих подій Федір Юхимович Мельников [3]. Окремі моменти згадуються сучасними дослідниками (М. Шкаровський [2, 4], А. Варона [5, 6], І. Кучеряно [7]).

Подана стаття буде доповненням відомих фактів новими джерелами, передусім документами, що зберігаються в комунальному підприємстві «Ізмаїльський архів».

Затвердження Статуту старообрядницької церкви є актуальною темою, оскільки нещодавно великий резонанс отримало питання щодо зміни назви «Російська Православна Старообрядницька Церква в Румунії» на «Древлеправославна Старообрядницька Церква в Румунії» при затвердженні Статуту старообрядницької церкви для подання уряду на чергову переєстрацію. Ця подія відбулася на Освященному Соборі Білокриницької Митрополії в м. Браїлі/Хутор 24 жовтня 2012 р.

Перейдемо до безпосереднього розгляду подій другої чверті ХХ ст. В середині 20-х років ХХ ст. в Румунії почалися дебати відносно законопроекту про релігійні культу. Старообрядці не залишились осторонь. В травні 1925 р. в м. Браїлі був скликаний Собор, де було прийнято рішення щодо клопотань перед урядом відносно визнання старообрядництва як самостійного та законного культу. Єпископ Кишинівський Інокентій (Усов), як ініціатор цього, склав Меморій уряду щодо прав старообрядців [3, с. 310]. Але справа не була доведена до кінця. Ф. Мельников вважав, що причиною цього було те, що чимало старообрядців були проти визнання їх на законодавчому рівні, що, на їх думку, «закріпачить старообрядництво, позбавивши його внутрішньої свободи» [3, с. 310]. Противником такого закону був і білокриницький митрополит Пафнутій (Федосєєв; 1928–1939). Можливо, певну роль в цьому відіграла відмова переходу на новий стиль літочислення. Так, серед документів Вилковської управи є заборона старообрядцям проводити богослужіння за старим стилем (1926 р.) [8, с. 119, 125–126], однак цієї заборони не дотримувалися.

1928 р. був прийнятий у Румунії Генеральний Закон про культ [6, с. 351], в якому старообрядці не були навіть згадані. Однак зауважимо, що Ф. Ю. Мельников писав, що румунський уряд видав закон про культу 1925 р., до якого були внесені майже всі віросповідання та навіть секти, що існували в Румунії, але старообрядницьке віросповідання не було навіть згадано. Цей факт, констатує автор, став приводом для скликання Собору в м. Браїлі [3, с. 309].

У другій половині 1930-х років в Румунській Православній Церкві з новою силою спалахнули гоніння на старостильників. На цей раз гоніння торкнулися і старообрядців, оскільки місцева влада досить часто плутала «стилістів» зі старообрядцями.

Внаслідок цього деяким старообрядницьким храмам загрожувало закриття. У такій ситуації на Білокриницькому Соборі 1936 р. знову повернулися до питання про легалізацію старообрядців. Слід зазначити, що ця тема піднімалася і раніше. Так 7–20 грудня 1935 р. відбувся Єпархіальний з'їзд старообрядницької єпархії м. Ізмаїла, який очолив єпископ Силуян (Кравцов). На з'їзді як делегат від Кишинівської єпархії був присутній Ф. Ю. Мельников. На засіданні з'їзду, зокрема, піднімалося питання про старообрядницькі школи церковного читання і співу та про викладання закону Божого в початкових школах. При обговоренні питання з'ясувалося, що уряд виступає проти цього, оскільки старообрядницький культ не визнаний державою. З'їзд одноголосно постановив: «відновити клопотання перед Урядом про визнання Старообрядництва і з цією метою просити тимчасову Вищу Всерумунську Старообрядницьку Раду, обрану 1934 р. Єпархіальними Радами Кілійської та Ізмаїльської єпархій, відновити свою діяльність». Стосовно шкіл з'їзд постановив звернутися до Міністерства освіти з клопотанням про дозвіл відкривати при старообрядницьких церквах курси церковного читання і співу до визнання культу і про дозвіл старообрядницьким священнослужителям або тим особам, яких вкаже Старообрядницький єпископ, викладати закон Божий в початкових школах [9, арк. 126].

Після Білокриницького Собору єпископ Інокентій знову склав Меморій, в якому описав коротку історію старообрядництва, його основи і відмінні риси в порівнянні з іншими віросповіданнями. Статут з шести розділів, в якому викладалися внутрішній устрій старообрядницької церкви, порядок її ієрархічного, єпархіального і приходського правління, а також основи, на яких цей устрій існує, склав Ф. Ю. Мельников [3, с. 310]. 20 грудня 1937 р. на старообрядницькому соборі у м. Васлуй був розглянутий та затверджений Соборною Комісією на чолі з митрополитом Пафнутием Статут старообрядницької церкви в Румунії. Примірник «Статуту старообрядницької церкви в Румунії» був придбаний археографічною експедицією Московського державного університету у 1990 р. в с. Куніча (Молдова) у С. К. Донцова і зберігається у ВРК та Р НБ МГУ, № 2310 [10, с. 28, 271]. Молдавський дослідник А. Магола припускав, що Меморій та Статут були прийняті на соборі в Браїлі в 1938 р.

[11, с. 98]. В Статуті, зокрема, відзначалося, що «румунські старообрядці почитали короля Великої Румунії, покоряються йому, а також владі, поставленій від нього, моляться за нього як за голову держави і несуть всі цивільні і державні повинності, у тому числі і військову службу... здійснюють релігійні служби в усі дні національних свят Румунської держави». При цьому втручання румунської влади у справи старообрядців в довоєнні роки було досить обмеженим, і Статут, як відзначає О. Б. Смілянська, підтверджував як незалежність старообрядницької церкви в Румунії від старообрядницьких церков інших держав (перш за все мався на увазі СРСР і Рогожська архієпископія), так і «канонічну і адміністративну владу старообрядницької церкви в Румунії на всі релігійні і культові установи, що належать старообрядницькій церкві» [10, с. 28–29].

Така відносно лояльна політика підтверджується і спогадами старожилів: мешканця м. Ізмаїла П. Н. Серпіонова (1920 р.н.): «румыны против нашей церкви не были против, мы молились на русском языке, но на каждой молитве молились за румынского короля» [7, с. 155, 156].

До цього ще можна додати, що будь-які старообрядницькі з'їзди, собори скликалися з дозволу влади та демонструвалася пошана до неї. Наприклад, при відкритті епархіальних з'їздів Ізмаїльської старообрядницької єпархії в травні, грудні 1935 р., Кишинівської — в серпні 1935 р. та ін. надсилалися телеграми королю Румунії від імені з'їзду з вираженням вірнопідданських почуттів старообрядницького населення Півдня Бессарабії» [9, арк. 12 зв., 104 а, 124].

Зазначимо, що старообрядці не знаходилися в повній ізоляції. Так, у вересні 1935 р. Білокриницьку митрополію відвідав румунський король Карл II, а в серпні 1937 р. Буковинський (Румунський) митрополит Віссаріон (це був візит-відповідь, оскільки 1936 р. білокриницький митрополит Пафнутій відвідував буковинського митрополита в Чернівцях) [3, с. 306–309].

У листопаді 1938 р. митрополит Пафнутій представив статут і меморій, коли, як відзначав Ф. Мельников, «само Міністерство культів зажадало від митрополита представлення старообрядницького Статуту» [3, с. 310].

Однак клопотання щодо затвердження старообрядництва в Румунії на цьому не завершилися. На даному етапі він не

був затверджений, митрополиту Пафнутію не вдалося довести справу до кінця.

25 червня 1939 р. на Соборі в м. Браїлі знову розглядалося питання щодо правового положення старообрядницької церкви в Румунії та вирішено подовжити повноваження Соборної Комісії та надати право митрополиту призначати замість себе особу за власним розсудом на засіданнях Соборної Комісії [12].

22 вересня 1940 р. в с. Сарикьой відбулася нарада під головуванням митрополита Силуана. На ній були присутні єпископи Інокентій, Саватій, Тихон, один протоієрей, три священники, чотири диякони і миряни. У своїй доповіді митрополит повідомляв, що їздив до Міністерства у справах релігії для з'ясування питання щодо статуту Старообрядницької Церкви в Румунії, де його завірили, що статут буде затверджений, підписаний міністрами і незабаром виданий [4].

З приходом до влади у Румунії І. Антонеску у вересні 1940 р. та з початком Великої Вітчизняної війни старообрядці зазнали чимало утисків, головним чином внаслідок відмови переходу на новий стиль у богослужінні. Було ув'язнено чимало старообрядців, в тому числі і митрополит Тихон. Однак про розпочату справу старообрядці не забували.

1942 р. на соборі в Яссах була створена комісія стосовно нового стилю та знову був поданий устав уряду, де, зокрема, доводилася неможливість переходу на новий стиль для церковного богослужіння [13].

Однак після довготривалих клопотань добитися визнання старообрядництва вдалося лише по закінченні другої світової війни. Законом за № 728 від 10 вересня 1946 р. румунський уряд визнав Старообрядницьку церкву законним культом [5, с. 70]. А 13 травня 1947 р. Статут церкви повністю був надрукований в урядовому друкованому органі «Monitorul Oficial».

Таким чином, справа таких відомих старообрядницьких діячів-емігрантів, як єпископ Інокентій (з 1941–1942 — білокриницький митрополит) та Федір Юхимович Мельников щодо легалізації церкви нарешті була доведена до логічного кінця. Старообрядницька церква в Румунії була офіційно визнана та затверджена.

Джерела та література

1. Конституция Румынского Королевства (29 марта 1923 г.): [Электрон. ресурс]. — Режим доступа: <http://worldconstitutions.ru/archives/748>.
2. Шкаровский М. В. Православная Церковь Румынии в 1918–1950-х годах // Вестник церковной истории. 2011. № 1/2(21/22). — С. 174.; [Электрон. ресурс]. — Режим доступа: http://www.sedmitza.ru/data/2011/08/29/1236466282/08_shkarovskij.pdf
3. Мельников Ф. Е. Краткая история древлеправославной (старообрядческой) Церкви. — Барнаул, 1999.
4. Шкаровский М. В. Православная Церковь Румынии и церковная жизнь на занятых румынскими войсками территориях с 1918 по 1940-е гг. Ч. 4.); [Электрон. ресурс]. — Режим доступа: <http://www.bogoslov.ru/text/656598.html>
5. Варона А. П. О правовом положении старообрядчества в Румынии (1878–1947 гг.) // Липоване. — Одесса, 2010. — С. 68–70.
6. Варона А. П. Правовое положение старообрядчества в Румынии // Язык, книга и традиционная культура позднего русского средневековья в жизни своего времени, в науке, музейной и библиотечной работе XXI в.: Труды II Международной научной конференции (Москва, 30–31 октября 2009 г.). — М., 2011. — С. 347–352.
7. Кучерявенко І. Ф. Старообрядська Церква в Бессарабії під владою Румунії // Доля старообрядства в XX — на початку XXI ст.: історія та сучасність. Зб. наук. праць та матеріалів / Відп. ред. та упор. С. В. Таранець. — Київ — Куренівка — Чечельник, 2007.
8. Галкина А. В. Вилково в 1918–1929 гг.: обзор дел фонда примарии города Вилково // Липоване: история и культура русских старообрядцев. — Одесса, 2008. — Вып. V. — С. 115–130.
9. Комунальне підприємство «Ізмаїльський архів». — Ф. 312. — Оп. 1. — Спр. 104.
10. Смилянская Е. Б., Денисов Н. Г. Старообрядчество Бессарабии: книжность и певческая культура. — М., 2007.
11. Магола А. А. Деятельность владыки Иннокентия Усова в «Богоспасаемом Румынском Королевстве» // Липоване: история и культура русских старообрядцев. — Одесса, 2008. — Вып. V. — С. 93–102.
12. Протокол Освященного собора старообрядческой церкви, состоявшейся в г. Браилове (в В. Румынии) 12/25.06.1939 // Архів церкви Казанської Божої Матері, с. Приморське Кілійського р-ну Одеської обл.
13. Доклад о. Василия Королева арх.Иринарху о поездке в Бессарабию 21.08.1944 г. // Во время оно... История старообрядчества в свидетельствах и документах. Приложение к журналу «Церковь». — 2006. — Вып. 3.

Анотації

Федорова А. И. Легализация старообрядческой церкви в Румынии (1925–1947 гг.).

В статье анализируются ходатайства старообрядцев Румынии относительно утверждения их церкви на государственном уровне. Главными инициаторами и исполнителями этого были русские эмигранты епископ Иннокентий (Усов) и Ф. Е. Мельников.

Fedorova A. I. Legalization of Old Believers Church in Romania (1925–1947).

The article analyzes the application of Old Believers Romania on the approval of their church by the state. The main initiators and executors of this were Russian immigrants, Bishop Innocentiy (Usov) and F. E. Melnikov.

О. І. Філіпова

СУЧАСНИЙ ЕТАП НАУКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА НДІ ФІЗИКИ ОДЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ім. І. І. МЕЧНИКОВА

Ключові слова: Науково-дослідний інститут фізики Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова, історія науки і техніки, педагогічна діяльність, науково-дослідна діяльність, теорія наукової фотографії, фізична наука.

Ключевые слова: Научно-исследовательский институт физики Одесского национального университета им. И. И. Мечникова, история науки и техники, педагогическая деятельность, научно-исследовательская деятельность, теория научной фотографии, физическая наука.

Key words: the Research Institute of Physics of the Odessa National University named after I. I. Mechnikov, history of science, research activity, theory of scientific picture, physical science.

Вивчення напрямів наукового співробітництва одеських дослідників фізики має велике значення в контексті сучасної парадигми висвітлення внеску українських учених у розвиток світової науки.

Мета даної статті полягає у висвітленні досягнень вчених НДІ фізики ОНУ ім. І. І. Мечникова завдяки співробітництву з відомими світовими науково-дослідними установами в галузі фізики.